

Vanda Babić, Denis Vekić

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku
vbabic@unizd.hr

Sveučilište u Zadru, Odjel za hrvatski jezik i književnost
dvekic@unizd.hr

Smisao i značaj suvremenih medija u prikupljanju i proučavanju hrvatske usmenoknjiževne baštine

Sažetak

Pri proučavanju hrvatske usmenoknjiževne baštine od iznimne važnosti su zapisi koji su ostali sačuvani kao bilješke na dokumentima, pjesme u zbornicima i pjesmaricama te kao sastavni dio književnoumjetničkih djela. Zapisi objektivno prikazuju usmenoknjiževni tekst koji je predmet istraživanja i proučavanja usmene baštine. Međutim, sami zapisi nisu dostatni kada se proučava usmenoknjiževni tekst i njegov kontekst. Samom tekstu pridružuje se glasovni zapis koji vjerno predstavlja dikciju, ritam, ton i boju pripovjedačeva glasa. Video zapisi predstavljaju gestikulaciju, kontekst i emociju pripovjedača. Bez uloge suvremenih medija usmenoknjiževni zapisi bi bili nedostatni za istraživanje temeljnih aspekata komunikativnosti koji se mogu tumačiti kao kontekst. Mediji javnog komuniciranja uvelike utječu na širenje osnovne ideje prijenosa usmenoknjiževnog teksta, a to je - pripovijedanje.

Ključne riječi: *usmena književnost, mediji, pripovijedanje, audiovizualni zapis, informacije*

Proučavanje usmenoknjiževnih tekstova je proces koji zahtijeva usmjeravanje znanstvenog interesa na prošlost i na dokumentaciju koja svoje informacije prenosi putem tradicionalnih medija kao što su pergament, papir ili pak kamena ploča. Istražujući taj aspekt ljudskog djelovanja, često se gubi predodžba o multimedijalnoj afirmaciji usmene književnosti. Zapisivači i sakupljači usmenoknjiževnih tekstova, proveli su mnoge godine svojih života zapisujući poslovice, lirske pjesme, epske pjesme, priče i predaje, koje su bilježili u trenutku kada bi je kazivač usmenim putem prenosio zapisivaču.⁶² Takav način prijenosa informacije bio je iznimno tradicionalan jer je slijedio primjer najranijih zapisivača iz babilonskih, kineskih i egipatskih vladavina, kada su sluge zapisivale diktate i govore svojih gospodara. Prikupljanje usmenoknjiževne građe i njen prijenos informacija je valjan ukoliko se zapisivač pridržava pravila zapisivanja usmenoknjiževne baštine, koji nazivamo *Hektorović-Vrazovim zakonom*. Petar Hektorović je u 16. st. u djelu *Ribanje i ribarsko prigovaranje* prvi prikazao dvojicu narodnih pjevača, te je postavio standard prijenosa informacija usmenoknjiževne baštine. Hektorović primjerom prikazuje da narodne pjesme treba bilježiti i predočiti vjerno, tečno, kako ih izgovori kazivač. Stanko Vraz u 19. st., u časopisu „Kolo“, savjetuje zapisivače kojima piše da pri bilježenju ne smije ništa preinačavati, mijenjati ili popravljati „nego ih valja bilježiti onako kako izviru iz ustih naroda“.⁶³ Raspoloživa vrela nam dokazuju da najstarija bilježenja usmenoknjiževnog stvaralaštva sežu čak u prvu polovicu 15. stoljeća. Ta zapisivanja bila su čista bilježenja na terenu, bez utjecaja i povezivanja s pisanom književnosti.⁶⁴

Kako bi se valjano proučio utjecaj suvremenih medija na usmenu književnost, potrebno je shvatiti da je usmena književnost u prošlosti nastajala u mnogim društvima, i to prije nastanka pisma. Prijenos informacija išao je usmenim putem i osnovni medij je bio čovjek sa svojim govorom ili pjevanjem.

Hrvatska usmena književnost, koja se prati kroz dokumentiranu informaciju, ima svoj tijek i postojala je prije tzv. *pisane književnosti*. Josip Kekez tumači da su postojale tri faze povijesnog suodnosa usmene i pisane književnosti: 1) agrafijska – postoji isključivo usmena književnost, a traje kroz cijelo agrafijsko razdoblje do pojave pisane književnosti; 2) usmena i pisana književnost s prevladavanjem usmene književnosti, a traje od početka pismenosti do 2. svjetskog rata; 3) usmena i pisana književnost s prevladavanjem pisane književnosti, traje od 2. svjetskog rata do današnjih dana, stvaralački i izvedbeni kontekst brže se mijenjao negoli kroz čitavo prošlo tisućljeće.⁶⁵ Tada, kao i sve do današnjih vremena, usmena književnost dopire do pisane na dva načina: izravno iz

62 Zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac potaknuo je na zapisivanje i sakupljanje usmene književnosti *Okružnicom* 1813. godine. Zbog tog poticaja u *Hrvatskom narodnom preporodu* dolazi do procvata hrvatske usmene književnosti u izvedbi i zapisima. Antun Radić je objavio 1897. godine *Osnovu za sabiranje građe o narodnom životu*, a kasnije je bio urednik *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena*.

63 Više o tome vidi u Maja Bošković – Stulli, *Usmena književnost : izbor studija i ogleda*, Školska knjiga, Zagreb, 1971. i Josip Kekez, *Hrvatski književni oikotip*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1992.

64 Josip Kekez, *Međuprožimanje usmene i pisane srednjovjekovne hrvatske književnosti* u knjizi *Prva hrvatska rečenica, Pogledi na suodnos usmene i pisane hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1988., str. 33.

65 Vidi: Josip Kekez, *Usmena književnost*, u Zdenko Škreb, Ante Stamać, *Uvod u književnost, teorija, metodologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998., str. 134.

performancijskoga konteksta i posredstvom tehnike pisma.⁶⁶ Bilježenjem usmenoknjiževne građe u 20. stoljeću mijenjao se i medij prijenosa usmenoknjiževne informacije te tako prvotni govor zamjenjuje zapis, a zapis nadograđuje novi posrednik u komunikaciji – audiozapis. Usmenoknjiževni zapis također upotpunjuje i fotografija koja dokumentarističkim portretiranjem doprinosi razvoju etnografije, antropologije i umjetnosti fotografije. U suvremenim prikupljanjima i istraživanjima usmenoknjiževne baštine uključuje se još jedan značajan posrednik u prijenosu egzaktnih informacija, koji gotovo nadvisuje sve dosadašnje medije koji bilježe usmenu književnost- taj medij je video zapis.

Mnogi zapisi koji su se prikupili od kazivača u znanstvenim krugovima smatraju se točnima i valjanima za znanstveno proučavanje. Proučavajući zapise, znanstvenici su prihvatili pretpostavku da su zapisi ispravno zabilježeni i da prenose informaciju u skladu sa spomenutim Hektorović-Vrazovim zakonom. Međutim, ne može se sa sigurnošću tvrditi da je neki zapis, iz, npr. 16. stoljeća, ispravno zabilježen te da je upravo onakav kakvog ga je izrekao i usmenim putom prenio kazivač – daroviti pojedinac koji stvara ili koji prenosi usmenu baštinu. Uspoređivanjem i analizom možemo doći do preciznijih podataka, no ni takav postupak nije jamstvo ispravnosti i egzaktnosti.

Proučavanje prošlosti je mnogo puta pokazalo kako se može manipulirati usmenoknjiževnim zapisima i kako se može uvesti politika i agresivni nacionalizam u sve sfere znanosti pa tako i u usmenu književnost. Zapisivači su oni koji su u mogućnosti modificirati izvorni usmenoknjiževni izričaj, dajući mu konotaciju nacionalnog, regionalnog, lokalnog ili osobnog interesa. Nepravilnim prijenosom informacije usmenoknjiževnog teksta najviše nepravde se čini samom stvaraocu koji je stvorio jedinstveno intelektualno-umjetničko djelo, proizašlo iz stoljeća razvoja estetike određenog društva. U ove manipulacije tekstovima ne ubrajamo improvizacije koje stvara kazivač jer je improvizacija bitan aspekt umenoknjiževnog stvaralaštva. Upravo improvizacije i različite varijante usmenoknjiževnih tvorevina predstavljaju slobodu umjetničkog stvaranja i dostupnost umjetničkog izričaja bez originalnog autora te predstavlja svojevrsnu opreku stavu suvremenog društva o ideji intelektualnog i umjetničkog vlasništva pojedinca.

Jednom kad su usmenoknjiževne tvorevine zapisane ili snimljene, prema njima se ponaša kao prema književnim djelima i od tog trenutka usmenoknjiževna tvorevina svoj bitak ostvaruje kroz tekst – medij koji nikada nije bio prijenosni medij usmene tvorevine. U sklopu suvremenih teorija, teoriju recepcije može se smatrati područjem teorije komunikacije, jer recepcija nekog teksta djelomično odgovara komunikacijskom činu, a tekst se određuje kao temeljna jedinica komunikacije.⁶⁷ Pismo je dugo vremena imalo gotovo magičnu moć kao privilegiran i siguran medij prenošenja poruke te se danas mogu čuti izreke koje ističu ulogu pisma; „crno na bijelo“ koje sugerira nešto sigurno, nešto zapisano.⁶⁸ Stoga proučavatelji usmene književnosti pristupaju proučavanju zapisa koji su

66 Josip Kekez, *Međuprožimanje usmene i pisane srednjovjekovne hrvatske književnosti* u knjizi *Prva hrvatska rečenica, Pogledi na suodnos usmene i pisane hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1988., str. 74.

67 Zrinjka Glovački-Bernardi, *O tekstu*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 31.

68 Branko Vuletić, *Lingvistika govora*, FF press, Zagreb, 2007., str. 123.

“zamrznuti” u vremenu i prostoru i nemaju priliku za preinaku i nadogradnju. Na neki način, zapis kao medij ograničava život i razvoj usmenoknjiževne tvorevine jer je izdvaja iz konteksta pripovijedanja. S druge strane, svi zapisi koje imamo su vrijedni dokumenti vremena i kulture te na taj način omogućuju da neka pjesma bude suvremena i zapamćena, a ne zaboravljena kada je prestane izvoditi određeno društvo. Jezik jednako dobro funkcionira kao medij sredstva, istovremeno kao medij duha.⁶⁹ Svaki jezik implicira neku granicu a pismenost omogućuje bolju i bržu prenosivost informacija.⁷⁰ Pismo ne povezuje samo ljude jedne epohe, nego povezuje i generacije s generacijama, epohe s epohama, i predaje kulturnu baštinu daljnjim potomcima. Na taj način ono predstavlja nesumnjivo najvažniji instrument kulturnog razvitka čovječanstva.⁷¹ Pismo, a time i knjiga bili su sredstvo uspješnog umnažanja i sveobuhvatnih utjecaja na društvo.⁷²

Régis Debray⁷³, analizirajući „evoluciju“ tehnika informacijske transmisije, povijest ljudskog roda dijeli na logosferu, grafosferu i videosferu. Logosferu Debray promatra kao eru idola u najširem smislu, eru koja se proteže od izuma pisma do izuma tiska. Grafosferu naziva erom umjetnosti i proteže se od vremena otkrića tiskarskog stroja do pojave televizije u boji. Videosferu naziv erom vizualnog u koju svrstava ljude današnjice.⁷⁴ Onog trenutka kada je pisanom zapisu dodan audiozapis, snimljen magnetofonom ili digitalnim audiosnimačem, umjetničko djelo širi svoju medijsku dostupnost i postaje dokument. Upravo taj trenutak je najveći skok u napretku prijenosa informacije jer se tada tek izmišljena pjesma može reproducirati na isti način kako je i ispjevana. Prednost audiozapisa kao medija nad zapisom jest u tome što uvelike utječe na očuvanje i objektivnost usmenoknjiževne tvorevine. Najveća prednost audiozapisa je u tome što ne zanemaruje usmenost kao vrstu medija. Slušanje audiozapisa i govora općenito uključuje i druge razine aktivnosti, a to je najprije funkcija razlikovanja slušnih i govornih formi.⁷⁵ Usmeni način prijenosa informacije je i dalje aktivan s razlikom u nemogućnosti obostrane komunikacije između slušatelja i pripovjedača/kazivača. Govor je značajan za proučavanje usmenoknjiževnih audiozapisa jer se govorom ne izražavaju samo intelektualni sadržaji već sveukupnost ljudskog doživljavanja, tj. emocije i motivativna stanja.⁷⁶

Audiozapis usmenoknjiževne tvorevine kao medij je značajan u proučavanju jezika i govora određenog naroda. Iz audiozapisa se može proučavati dijalektalno određenje nekog govora kao i povijesna determinacija govora određenog vremena i područja. Ono što se ne može proučavati iz audiozapisa je sve ono što taj medij nije zabilježio. Jezik se kao organizirani sustav znakova i pravila može ostvariti u usmenom obliku (govorom) i pisanom obliku (pismom)... Govor je auditivno,

69 Sead Alić, *Masmediji, zatvor bez zidova, Tekstovi filozofije medija*, Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Biblioteka KuGLA, Zagreb, 2012., str. 184.

70 Sead Alić, *Masmediji, zatvor bez zidova, Tekstovi filozofije medija*, Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Biblioteka KuGLA, Zagreb, 2012., str. 177.

71 Zvonimir Kulundžić, *Historija pisama materijala i instrumenata za pisanje*, Izdavačko poduzeće Školska knjiga, Zagreb, 1951., str. 2-3.

72 Sead Alić, “Filozofija prakse u retrovizoru mediologije”, *Filozofska istraživanja* 111, god. 28 (2008) Sv. 3, str. 556.

73 Régis Debray, francuski filozof i mediolog rođen 1940. godine.

74 Régis Debray, “Tri doba motrenja”, *ČEMU*, broj 7-8., s engleskog prevela Jasmina Božić, str. 87.

75 Fuad Ibrahimpašić, Suzana Jelčić, *Govorna komunikacija*, Zavod za zaštitu zdravlja grada, Zagreb, 1992. str. 9.

76 Vladimir Stančić, Marta Ljubešić, *Jezik, govor, spoznaja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994., str. 84.

(zvučno, slušno) sredstvo, a pismo vizualno (vidljivo, likovno) sredstvo realizacije jezika.⁷⁷ Kao što pisani zapis često nije zabilježio naglasak, ton, boju, snagu i intezivnost govora/glasa, tako audiozapis nije zabilježio ništa što se tiče vizualnog aspekta. Također, slušanje je vrsta receptivne čovjekove sposobnosti koja omogućuje usvajanje fonetsko-fonološkoga sustava nekog jezika.⁷⁸ Audiozapisi su također podložni manipulaciji, ali su već teži medij za preoblikovanje i transformiranje. Uz audiozapise prilažu se često fotografije koje pomažu da se odredi društveni, socijalni, imovinski i dr. aspekt kazivača/ice. Fotografija kao medij čest je prilog usmenoknjiževnim zapisima te pomaže istraživačima u dubljoj analizi teksta kojemu na taj način pridvajaju objektivističku metodu analize. No, zapitajmo se je li priložena fotografija osobe zapravo fotografija samog kazivača? Uzmimo da je priložena fotografija uz tekst fotografija kazivača koji je taj tekst ispričao. No, što ako u jednoj polici s tekstovima i fotografijama izmješamo fotografije tako da svi tekstovi imaju pogrešne fotografije? Možemo li onda reći da vizualni mediji i audiomediji pokazuju istinu u filozofskom i praktičnom smislu? Ne u potpunosti.

U suvremenom društvu 21. stoljeća, čak se ni fotografija na sudskim procesima više ne koristi dok se ne utvrdi je li na bilo koji način manipulirana i modificirana.⁷⁹ Kako, dakle, možemo bilježiti usmenoknjiževnu baštinu, a da joj se može utvrditi valjanost i originalnost? Najprecizniji, no ne i savršen način, jest audiovizualna snimka. Kao i fotografija, audiovizualni zapis je također podložan manipulacijama, montaži i izmjeni, kako slike tako i zvuka. Audiovizualni zapis u digitalnom obliku, koji u svakodnevnom govoru nazivamo "video" ili "videosnimka", za sada je najobjektivniji i najpoželjniji način bilježenja kazivanja usmenoknjiževnog pripovjedača ili pjesnika.

Sve do pojave videokamere, znanstvenici su se koristili tekstovima koji su čuvani u pjesmaricama, zbirkama, obiteljskim arhivima, bilježnicama, pergamenama pa čak zapisani na sudskim dokumentima, kao što je bio slučaj s prvim hrvatskim dvostihom koji je bio zapisan na rubu sudskog dokumenta obitelji Gučetić.⁸⁰ Takvi slučajni nalazi su od iznimne važnosti za proučavatelje hrvatske usmene književnosti jer se mogu datirati pa im se čak može pronaći autor metodama proučavanja kaligrafije i rukopisa, određivanja starosti tinte, itd. Sve te pseudoarheološke aktivnosti suvremenih znanstvenika mogu se izbjeći sustavnim arhiviranjem pisane i audiovizualne građe koja neće biti materijal koji će proučavati i čitati samo okorjeli znanstvenici, nego će biti dostupan širokoj javnosti pa čak i inozemnim znanstvenicima koji proučavaju hrvatsku usmenoknjiževnu baštinu. Videozapis daje uvid u stvarnost onog trenutka u kojem je prenesena usmenoknjiževna poruka, ali isto tako daje uvid u neverbalne signale koje kazivač nesvjesno daje. Ponekad ljudi riječima izražavaju jednu poruku, a njihovo tijelo šalje drugu poruku. Naravno, nesuglasnost između neverbalne i verbalne

77 Dunja Pavličević- Franić, *Komunikacijom do gramatike, Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*, Alfa, Zagreb, 2005., str. 27.

78 Isto, str. 92.

79 Manipulacija izgleda fotografije nije tehnika koja je svojstvena suvremenim tehnologijama. Još na početku 20. stoljeća vršile su se razne manipulacije fotografija pod sovjetskim režimom kako bi se s fotografija uklonili Staljinovi protivnici koji su mu nekad bili bliski suradnici. Fotografijom se manipulira danas pri kreiranju novinskih naslovnica i drugih elemenata tiska. Najpoznatiji suvremeni slučaj je teorija manipulirane fotografije koja prikazuje mrtvog Osamu bin Laden.

80 Stipe Botica, *Usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 10.

poruke nije uvijek jasna i u usmenoknjiževnim videozapisima neverbalna poruka obogaćuje samu verbalnu poruku. Kada je velika razlika između verbalne i neverbalne poruke, čovjek je skloniji vjerovati neverbalnoj poruci jer se ona dovodi u blisku vezu s podsvjesnim.⁸¹

Isto tako, kada se promatraju novi mediji, može se primijetiti jedna osobina znanstvenog istraživanja usmene književnosti; osobina koja svodi znanstvenika na osobu koja analizira postojeće tekstove, ali ih ne širi dalje i ne predstavlja ih kao živu riječ koja je u prošlosti usmenim putem "putovala" od plemena do plemena, od sela do sela, od države do države. Unatoč velikom interesu za proučavanje usmene književnosti, nedostatno je samo proučavati tekstove i zapise koji se neće oživjeti ili preneti svojoj zajednici.

Proučavatelj usmene književnosti nije ona osoba koja čini da usmena književnost opstaje i živi. On je samo distancirani istraživač nematerijalne baštine jednog društva. Ona osoba koja stvara usmenu književnost i koja održava na životu tzv. "živu riječ" pripovijedanja, ona je zaslužna za prijenos informacije do slušača i do širih masa. Koliku ulogu u širenju "žive riječi" imaju suvremeni mediji i na koji način do slušača dolazi usmena književnost, pitanja su na koja se može odgovoriti promatranjem svakodnevnice.

Usmeni prijenos vica, koji je nastao u sklopu usmene književnosti, ovisi o kvaliteti istog i još više o kvaliteti – vještini onog koji taj vic pripovijeda. Napisani vic u mnogim segmentima ne dostiže vrijednost istog ispričanog vica jer njegov smisao ne leži u tekstu, već u načinu izlaganja. Isto tako, mnoga umjetnička djela usmene poezije završavaju na listovima i knjigama na policama knjižnica. Čitatelji ih čitaju, a te pjesme su rezultat pjevanja i usmenog kazivanja te ih je kao takve zamislio sam tvorac. U tom smislu, suvremeni mediji, a napose audiozapis i audiovizualni zapis, funkcioniraju kao idealni prijenosnici poruke i vrše funkciju pripovjedača. Korištenjem tih medija, osuvremenjuje se forma prijenosa informacija, ali se ne gubi cilj i svrha istog, a to je – pripovijedanje. Videozapis ne treba analizu, ne treba uvod i objašnjenje; videozapis kazivača/pripovjedača postaje poruka sama za sebe, a posredstvom suvremenih medija čuva jedan dio prošlosti, umjetnosti i života.

Pokazatelj važnosti suvremenih medija u opstanku i populariziranju usmene književnosti je i revitalizacija pojedinih usmenoknjiževnih formi kroz medij filma i Interneta. Primjerice, u djelu *Prosjaci i sinovi*⁸², autora Ivana Raosa, postoje mnogi elementi usmene književnosti kao što su poslovice, sentencije, dvostisi, epske pjesme, anegdote, vicevi, mudrosti itd., koji su inkorporirani u djelo. Sve do pojave istoimenog televizijskog serijala⁸³ većina tih usmenoknjiževnih tvorevina je bila zaboravljena. Ekranizacijom tog serijala popularizirale su se pojedine poslovice i uzrečice, a na nekim vjenčanjima se može čuti varijanta pjesme "Pjevaj mi, pjevaj, sokole". Mnoge mudre izreke iz te serije prešle su u svakodnevni govor te postale dio suvremenog fonda mudrih izreka Dalmacije. Ako se uzme u obzir Debrayova ideja o audiovizualnom razdoblju (videosferi), onda nije

81 Prema: Majda Rijavec, Dubravka Miljković, *Neverbalna komunikacija, Jezik koji svi govorimo*, VERN, Zagreb, 2002., str. 8.

82 Ivan Raos, *Prosjaci i sinovi*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.

83 Mini serija od 13 nastavaka redatelja Antuna Vrdoljaka, snimljena 1971. prvi put prikazana 1984. godine.

teško primijetiti koliku važnost ima medijski utjecaj na suvremeno društvo koje informacije prima i razmjenjuje putem audiovizualnih medija. Suvremeni mediji poput Interneta i filma korisni su u prijenosu i popularizaciji usmene književnosti.

Usmena komunikacija, kao medij prijenosa informacija, u većini slučajeva je najpoželjniji oblik političkog utjecaja na društvo. Uz elektronske medije, usmenost je aspekt koji ujedinjuje društvo bez obzira na pismenost. Teoretičari usmenog sjećanja tvrde da se usmeno prenesena informacija može sačuvati u prosjeku na dvije generacije neprekinutog prenošenja. Kada se koristi audiovizualni zapis, to vrijeme prijenosa informacija ovisi o vijeku trajanja medija i vremenskom trajanju čuvanja zapisa presnimavanjem. Razlika između usmeno ispričane priče i snimjene priče najviše je vidljiva kada se promatra odnos između kazivača i slušača. Videozapis nema interaktivan aspekt te na taj način ostaje sljedećim generacijama samo kao vrijedan dokument valjane vrijednosti i objektivnosti.

Zaključak

Iako se čini da mediologija i usmena književnost nemaju nikakvih dodirnih točaka, ne smije se isključiti ideja da svoj odnos razvijaju kroz medije, prijenosnike informacija. Razvoj suvremenih medija utječe na sve sfere društva pa tako i na usmenu književnost, kojoj su upravo različiti mediji pomogli da se očuva i proučava. Prvi medij prijenosa usmenoknjiževne baštine bio je, kao što je i sami naziv obilježava, govor, odnosno usmeno izražavanje. Usmenost kao medij nije sužavala opseg dopiranja informacije, nego ju je širila onda kada to nije moglo napraviti razdoblje pisanja, razdoblje tiska i suvremeno audiovizualno razdoblje. Međutim, upravo zbog spore transformacije prijenosnog medija iz usmenog u pisano, usmena književnost je opstala sve do današnjih dana te se i sada može čuti na ulicama najmodernijeg grada. Obilježje usmenosti kao medija nikad nije prestalo, ali se kroz povijest različito čuvalo. Mnoge usmenoknjiževne tvorevine su produljile svoj vijek trajanja kroz medij pisma, ali su izgubile svoje osnovno značenje – govor, usmenost. Pronalazak usmenoknjiževnih tvorevina u starim dokumentima i zbirkama pobudio je interes za proučavanje usmene književnosti. Medij pisma je uvelike pomogao da se sačuvaju mnoge usmenoknjiževne tvorevine. Upravo u tom trenutku se predodžba o usmenosti tih tvorevina zatamljuje i sve tvorevine se počinju promatrati kao tekstovi. Termin “usmena književnost” funkcionira kao paradoks jer riječ “književnost” u sebi sadrži korijen riječi knjiga.

U ovom se radu posebno želi istaknuti kako sami zapis neke priče ili pjesme s jedne strane čuva neku usmenoknjiževnu tvorevinu od zaborava, a s druge strane oduzima njenu temeljnu vrijednost – usmenost. Smatramo kako audiovizualna snimka najbliže odgovara načinu prezervacije usmenoknjiževne baštine jer omogućuje promatraču/slušaću da na ispravan način promatra tu pojavu te da gledanjem/slušanjem čini drugu polovicu nedjeljive cjeline koja se naziva “prijenos informacije od govornika do slušača”. Zamjerka tom, gotovo idealnom, načinu prijenosa usmene baštine, leži u nemogućnosti interakcije između kazivača i slušača te se informacija kreće u jednom smjeru. Smatramo da je poželjna koegzistencija usmene književnosti i suvremenih medija jer postoji

mogućnost nestanka usmene književnosti u pripovijednom smislu, kada će se svesti na jednostavne oblike poput poslovice i sentencije. Proučavajući usmenu književnost može se vidjeti upravo taj segment – skraćivanje informacije do te mjere da će jednog dana, u skoroj budućnosti, trebati poticati društvo jednom, gotovo filozofskom, mišlju: “Keep talking.” (Održavaj pričanje!)

Literatura:

- Sead Alić, *Masmediji – zatvor bez zidova, tekstovi filozofije medija*, Biblioteka KuGLA, Zagreb, 2012.
- Sead Alić, “Filozofija prakse u retrovizoru mediologije”, *Filozofska istraživanja* 111, god. 28 (2008) Sv. 3
- Zrinjka Glovacki-Bernardi, *O tekstu*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
- Stipe Botica, *Usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Régis Debray, “Tri doba motrenja”, ČEMU, broj 7-8., s engleskog prevela Jasmina Božić,
- Fuad Ibrahimpašić, Suzana Jelčić, *Govorna komunikacija*, Zavod za zaštitu zdravlja grada, Zagreb, 1992.
- Josip Kekez, *Hrvatski književni oikotip*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1992.
- Josip Kekez, *Prva hrvatska rečenica, Pogledi na suodnos usmene i pisane hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1988.
- Zvonimir Kulundžić, *Historija pisama materijala i instrumenata za pisanje*, Izdavačko poduzeće Školska knjiga, Zagreb, 1951.
- Dunja Pavličević- Franić, *Komunikacijom do gramatike, Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*, Alfa, Zagreb, 2005.
- Majda Rijavec, Dubravka Miljković, *Neverbalna komunikacija, Jezik koji svi govorimo*, VERN, Zagreb, 2002.
- Vladimir Stančić, Marta Ljubešić, *Jezik, govor, spoznaja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.
- Maja Bošković – Stulli, *Usmena književnost : izbor studija i ogleda*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
- Zdenko Škreb, Ante Stamać, *Uvod u književnost, teorija, metodologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998.
- Branko Vuletić, *Lingvistika govora*, FF press, Zagreb, 2007.

The Meaning and Significance of Contemporary Media in Collecting and Studying Croatian Oral Literary Heritage

Abstract

In the study of Croatian oral literary heritage, great importance present the records that have remained preserved as notes on documents, books, songs and poems as part of literary works. Records shows that oral literary text is the subject of research and study of oral heritage. However, the records themselves are not sufficient for studying oral literary text and its context. The text is accompanied by a recorded voice that faithfully represents the diction, rhythm, tone and color of the narrator voice. Videos shows the gestures, context and emotion of the narrator. Without the role of the modern media, oral literary records would be insufficient for studying fundamental aspects of communicativeness that can be interpreted as a context. The media of public communication greatly affects the expansion of the basic ideas of the oral transmission of text which is - storytelling.

Keywords: *oral literature, media, storytelling, audio-visual record, informations*

This journal is open access and this work is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.